

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ: МЕЖІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НОВІ ОБ'ЄКТИ

КОЖЕВНИКОВА Вікторія Олександрівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інтелектуальної власності та приватного права факультет соціології і права «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

ORCID: 0000-0002-0410-6756

УДК 347.122:004

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.48>

Стаття присвячена проблемам цифрової трансформації особистих немайнових прав в цивільних правовідносинах. Особливу увагу зосереджено на межі правового регулювання приватних відносин, керуючись якими суб'єкти цифровізації реалізують свої особисті немайнові права. З огляду на те, що сфера цифрового права, як сфера приватних правовідносин, в якій учасники здійснюють свої суб'єктивні права з метою задоволення власних інтересів в нормативно визначених рамках окреслених законом, не завжди узгоджуються та перебувають у явному розриві з сучасними технологіями.

В положеннях наукової праці, здійснюється змістовий аналіз діючого законодавства України, сучасна науково-правова доктрина, досліджується іноземний досвід та підходи, щодо специфіки цифрової трансформації особистих немайнових прав, відстежуються зарубіжні навички юридичного трактування нових об'єктів цифрового права. Беручи до уваги, той факт, що опанування та практичне оволодіння сутністю правової природи цифрових об'єктів у порівняльно-правовому розумінні національного законодавства з країнами ЄС залишається актуальним завданням для науки приватного права на шляху активної рекодифікації сучасного законодавства України до європейських стандартів, вивчення та в окремих випадках запозичення іноземного досвіду є своєчасним, необхідним в межах окресленого дослідження.

Ключові слова: цифрова трансформація, цифровізація, цифрове середовище, правочин,

правовідносини, цифрове право, цифрова ідентифікація, умови цифровізації, правовий режим, правове регулювання, межі, здійснення, система законодавства про цифровізацію, особисті немайнові та майнові права, активи, процеси цифровізації, способи цифровізації, нові об'єкти цифровізації, суб'єкти, електронна форма, електронні послуги, бази даних, захист прав та інтересів.

Постановка проблеми

Активна цифровізація суспільства зумовлює виникнення нових викликів для галузі приватного права України у сфері цифрової трансформації особистих немайнових прав, встановлення законодавчих меж правового регулювання. Такий стан спричиняє появу, виникнення нових суб'єктів прав, які позбавлені належного правового регулювання, чіткого законодавчого розуміння, що в свою чергу негативно впливає на реалізацію суб'єктивних цивільних прав, зумовлює виникнення прогалин та зловживань у сфері цифрового права.

Основними аспектами проблематики слід вважати відсутність належного законодавчого визначення окремих об'єктів цифровізації, правова невизначеність цифрової ідентифікації осіб та електронної форми волевиявлення, недостатній захист суб'єктивних цивільних прав у цифровому середовищі через законодавчу невизначеність, розбіжності з правом Європейського Союзу [1, с. 109]. Визначена законодавча невизначеність та чисельність прогалин у

праві цифровому, потребує удосконалення та гармонізації до світових вимог, окреслені проблеми потребують нагального вирішення.

Огляд останніх досліджень і публікацій

Проблеми цифрової трансформації особистих немайнових прав, встановлення меж правового регулювання дедалі частіше стають об'єктами дослідження сучасних науковців в сфері приватно-правових відносин. Стрімка рекодифікація національного законодавства до європейських вимог та поява нових цифрових об'єктів зумовили перегляд існуючих приватноправових підходів до розуміння сутності та правової природи правовідносин. Такий стан відобразився й на сучасній науці приватного права та мав беззаперечний вплив на предмет дослідження українських правознавців в галузі цифрової трансформації.

Питання щодо особливостей, правової природи, специфіки цифрової трансформації, цифровізації, досліджувались та аналізувались сучасними науковцями, зокрема: С. Б. Булецою, О. Ю. Бобковою, В. А. Ватрасом, М. М. Великановою, О. М. Вінник, І. С. Гриценко, А. Б. Гриняком, С. Д. Гринько, С. Б. Горобець, О. І. Зозуляк, О. О. Котом, Л. В. Красицькою, В. М. Косаком, Н. С. Кузнецовою, О.С. Кізловою, О. О. Кулініч, Р. А. Майданик, Д. О. Маріц, М. В. Менжул, Є. О. Мічуріном, О. Ф. Новіковою, М. О. Стефанчуком, Р. О. Стефанчуком, С. О. Сліпченком, Є. О. Харитоновим, О. Р. Шишкою, Н. В. Шишкою, С. В. Ясечко та іншими.

Мета та завдання дослідження

За сучасних умов реформування правової системи України до вимог Європейського Союзу, актуальним є аналіз національного приватно-правового законодавства щодо цифрової трансформації особистих немайнових прав, визначення меж правового регулювання та встановлення нових об'єктів цифровізації.

Основний матеріал

Цифрова трансформація особистих немайнових прав, яка відбувається у україн-

ському суспільстві останніми роками, суттєво вплинула на розвиток та межі правового регулювання окремих об'єктів. Так, в іноземних наукових словниках, цифровізацію трактують як «використання чи зв'язок цифрових сигналів із комп'ютерною технологією» або «представлення інформації в термінах чисел» [2]. Цифровізація є процесом запровадження цифрових технологій у різні сфери життя людини. Неабиякий вплив цифровізація справляє на сферу прав. Утім, важливо підкреслити, що в умовах цифрового суспільства та цифрової культури формується особливий тип людської поведінки – «цифрова людина» або «*homo digital*», що володіє набором принципово нових ціннісних орієнтирів [3,с.406]. Для з'ясування факту впливу цифровізації на сферу особистих немайнових прав, меж правового регулювання на нові об'єкти доцільно, в першу чергу проаналізувати розроблені в цивілістичній науці традиційні підходи до класифікації особистих немайнових прав.

В науковій літературі висвітлюється позиція, що особисті немайнові права варто класифікувати за: 1) суб'єктами, що є носіями права («ті, що можуть належати тільки фізичним особам; ті, що можуть належати юридичним особам; ті, що можуть належати і фізичним особам, і юридичним особам»; 2) сферою реалізації («гуманітарні; особистісні; інформативні; соціально-культурні; демократизаторські»; 3) призначенням в праві («первинні - визначають основний обсяг повноважень; похідні – доповнюють, конструюють первинні»); 4) їхніми зв'язками з іншими галузями законодавства («конституційні; адміністративні; трудові; сімейні; житлові; екологічні тощо») [4, с. 11].

Так, М. В. Менжул досліджуючи правову природу особистих немайнових прав та подальший їх розвиток, становлення в межах сучасного, національно цивільного законодавства зазначає, що під час рекодифікації ЦК України планується здійснити укрупнення особистих немайнових прав. Так, розробники концепції наголошують на потребі зберегти плюралістичний підхід до системи особистих немайнових прав, але при цьому їх «укрупнити», що дозволить усунути прогалини та колізії, а також позбутися статей,

які не набули практичного застосування. Науковці пропонують до особистих немайнових прав, що забезпечують фізіологічне (природне) існування фізичної особи відносити: «право на життя; право на здоров'я; репродуктивні права; право на свободу (свободу природного існування); право на особисту недоторканність; право на особисту безпеку; право на особисту гідність». До особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття фізичної особи, включити: «право людини на ім'я та пов'язані із ним засоби персоніфікації (індивідуалізації), право на індивідуальність тощо; право на честь та право на репутацію; право на свободу пересування, право на вільний вибір місця проживання, право на свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, право на вибір роду занять; право на особисту інформацію; право на приватність фізичної особи від зовнішнього втручання з боку соціальної групи». При цьому планується привести у відповідність акти спеціального законодавства, які у певній мірі регулюють різні особисті немайнові права [5 с.237]. Висвітлена позиція дослідниці, надає можливість визначити нові законодавчі підходи до правової природи та різновидів особистих немайнових прав.

Окрему увагу, з огляду на тематику дослідження цифрової трансформації особистих немайнових прав, доцільно приділити законодавчим межах реалізації, здійснення прав на нові об'єкти. Законодавчі межі правового регулювання особистих немайнових прав у контексті цифрової трансформації варто розуміти як, установлені лише законом межі можливості особи діяти на свій розсуд, і там, де вони не заважають здійсненню інтересів інших осіб. Межа суб'єктивного права є встановленою мірою поведінки [6 с.48]. Тобто суб'єкти цивільного (цифрового) права в межах, установлених актами чинного законодавства, здійснюють свої особисті немайнові права і виконують пов'язані з цим обов'язки. В. М. Коссак при цьому підкреслював, що «водночас, надаючи змогу уповноваженій особі вчиняти суб'єктивні права, закон визначає межі їх здійснення. Межі суб'єктивного права визначаються законом і встановлюють міру

можливої поведінки уповноваженої особи у правовідносинах [7 с.208-209]. М. О. Стефанчук, досліджуючи особливості меж здійснення прав, стверджував, що під поняттям «межі здійснення права» потрібно розуміти передбачені актами чинного законодавства чи правочином способи, якими уповноважена особа може набути тих можливостей, що містяться в юридичному закріпленні цих прав [8 с.63]. Аксиомою юридичної науки є розуміння суб'єктивного права як множини можливостей суб'єкта правовідносин, які виражаються в його активній чи пасивній поведінці, слідує із сутності права і не заборонені законом. Тому інші види активної чи пасивної поведінки, що сумісні із сутністю права, але заборонені законом, є нічим іншим, як межею здійснення [9 с.298] суб'єктивного, цифрового права.

Отже, в умовах цифровізації відбуваються зміни у класифікації особистих немайнових прав, зокрема при поділі їх за змістом, ми виділили: загальні особисті немайнові права фізичної особи (включають два підвиди – особисті немайнові права, які забезпечують природне існування фізичної особи та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи); загальні особисті немайнові права юридичної особи (право на найменування, на інформацію, на ділову репутацію тощо); спеціальні особисті немайнові права фізичної особи (виникають у різних сферах суспільних правовідносин – медичних, освітніх, сімейних, інтелектуальної власності тощо); особисті немайнові права фізичних та юридичних осіб, особливості змісту яких обумовлені цифровізацією (зокрема, має місце як трансформація класичних прав, наприклад право на інформацію, а також зумовлює появу нових прав зумовлених розвитком та застосуванням віртуальної реальності та інших технологій) [5 с.238]. Разом з тим, концептуально цивільно-правова модель правового регулювання цивільних правовідносин у цифровій сфері базується на цивільному праві у його нормативному та доктринальному розумінні. А також включає варіативну частину, виражену у регулюванні нормами окремих законодавчих актів у сфері цифрового майнового

обігу [10 с.47], окремих різновидів об'єктів цифрових прав.

Висновки

Виходячи з зазначеного, доцільно зробити висновок, що цифрова трансформація, яка відбувається у українському суспільстві останніми роками суттєво позначилась на розвиток особистих немайнових прав та межі правового регулювання окремих об'єктів. Цифровізація потребує належного правового регулювання з метою уникнення зловживань цифровими правами та окремими можливостями. Ключові положення щодо цифровізації цивільних правовідносин варто, неодмінно закріпити в новому Цивільному кодексі України, що стосується правового регулювання складних, спеціальних відносин в сфері цифрового права, то їх регулювання має здійснюватися на рівні спеціальних законів та інших нормативно-правових актів.

Література

1. Шипков Є.О. Цивільні правовідносини та цифровізація: реалії сьогодення. Часопис цивілістики. Випуск 57. 2025.С.109-113
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/digitalize?q=digitalization> (дата звернення 20.09.2023)
3. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022.406.
4. Федюк Л. В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 19 с.
5. Менджул М. В. Підходи до класифікації особистих немайнових прав в умовах цифровізації. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство.» 2025.С.235-239.
6. Кузнецова Н. С. Загально-теоретичні проблеми особистих немайнових прав // Особисті немайнові права: проблеми теорії та практики застосування: зб. статей та інших матеріалів ; під. ред. Р. О. Стефанчука. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 48.

7. Цивільне право України: підруч.: у 2 кн. – Кн. 1 / О. В. Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Бобров, А. С. Довгерт та ін. ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 208–209.

8. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ 2006. –С.63.

9. Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин: монографія [за заг. ред. академіка НАПрН України В. В. Луця]. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України. 2011. –С.298.

10. Кізлова О. Актуальні питання виникнення цивільних правовідносин у цифрову добу. Юридичний вісник.2024.№5.С.44-49.

References

1. Shipkov, E.O. Civil Legal Relations and Digitalization: Current Realities. Journal of Civil Law. Issue 57. 2025. pp. 109–113
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/digitalize?q=digitalization> (accessed September 20, 2023)
3. Voronkova V.G., Nikitenko V.O. The Philosophy of the Digital Human and Digital Society: Theory and Practice: Monograph. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2022. 406.
4. Fedyuk L.V. The System of Personal Non-Property Rights in Civil Law: abstract of dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences: 12.00.03. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2006. 19 pp.
5. Mendzhul, M. V. Approaches to the Classification of Personal Non-Property Rights in the Context of Digitalization. Electronic scientific journal "Analytical and Comparative Jurisprudence." 2025. pp. 235–239.
6. Kuznetsova N. S. General Theoretical Problems of Personal Non-Property Rights // Personal Non-Property Rights: Problems of Theory and Practice of Application: Collection of Articles and Other Materials; ed. by R. O. Stefanchuk. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2010. – p. 48.
7. Civil Law of Ukraine: textbook: in 2 vols. – Vol. 1 / O. V. Dzer (head of the authoring

group), D. V. Bobrov, A. S. Dvorgert, et al.; edited by O. V. Dzer, N. S. Kuznetsova. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2002. – pp. 208–209.

8. Stefanchuk, M. O. Limits on the Exercise of Subjective Civil Rights: Ph.D. thesis in Law: 12.00.03 / V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv 2006. – p. 63.

9. Features of the Exercise of Subjective Rights by Participants in Civil Relations: A Monograph [edited by V. V. Lutsi, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine]. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2011. – p. 298.

10. Kizlova, O. Current Issues in the Formation of Civil Legal Relationships in the Digital Age. Legal Bulletin. 2024. No. 5. pp. 44–49.

Kozhevnikova Victoria Alexandrovna,

doctor of Law, Associate Professor;

Professor of the Department of

Intellectual Property and Private Law

Faculty of Sociology and Law “Igor Sikorsky

Kyiv Polytechnic Institute”

E-mail: bojko.v1909@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0410-6756

**DIGITAL TRANSFORMATION OF
PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS:
LIMITS OF LEGAL REGULATION AND
NEW OBJECTS**

The article is devoted to the problems of digital transformation of personal non-property rights in

civil legal relations. Particular attention is focused on the boundaries of legal regulation of private relations, guided by which subjects of digitalization realize their personal non-property rights. Given that the sphere of digital law, as a sphere of private legal relations, in which participants exercise their subjective rights in order to satisfy their own interests within the normatively defined framework outlined by law, is not always consistent and is in a clear gap with modern technologies.

In the provisions of the scientific work, a substantive analysis of the current legislation of Ukraine, modern scientific and legal doctrine, foreign experience and approaches are studied regarding the specifics of the digital transformation of personal non-property rights, foreign skills of legal interpretation of new objects of digital law are tracked. Taking into account the fact that mastering and practical mastering the essence of the legal nature of digital objects in the comparative legal understanding of national legislation with EU countries remains an urgent task for the science of private law on the path of active recodification of modern Ukrainian legislation to European standards, the study and in some cases borrowing of foreign experience is timely and necessary within the framework of the research.

Keywords: *digital transformation, digitalization, digital environment, transaction, legal relations, digital law, digital identification, conditions of digitalization, legal regime, legal regulation, implementation, system of legislation on digitalization, personal non-property and property rights, assets, digitalization processes, methods of digitalization, new objects of digitalization, subjects, electronic form, electronic services, databases, protection of rights and interests.*